

ПРОЦЕСИ МОДЕРНІЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. В статті розкриваються особливості функціонування та реалізації соціальної політики в державотворчих процесах країни, та окреслюється необхідність процесів модернізації в національній економіці.

Ключові слова: модернізація, соціальна політика, економічна формація, соціальні технології.

Аннотация. В статье раскрываются особенности функционирования и реализации социальной политики в государственных процессах страны, и определяется необходимость процессов модернизации в национальной экономике.

Ключевые слова: модернизация, социальная политика, экономическая формація, социальные технологии.

Annotation. In the article the features and functioning of social policy in the state building process of the country and outlines the need of modernization in the national economy.

Keywords: modernization, social policy, economic formation, social technologies.

Вступ. Важливим джерелом і процесом соціальних конфліктів в суспільствах виступає соціальна модернізація. Модернізація (від фр. *Moderne* – сучасний, новітній) – процес оновлення відсталого і традиційного суспільного ладу в дусі вимог сучасності. Існує кілька визначень модернізації. Так, група західних соціологів (Мур, Айзенштадт та ін) вважає, що модернізація – це процес формування двох типів соціальних систем (західноєвропейської і північноамериканської) [1, 98]. Уточнюючи цю точку зору, Н. Смельзер перераховує шість областей суспільного життя, які входять в удосконалюючі соціальні системи: економіка, політика, освіта, релігія, стратифікація, сім'я. В цьому випадку модернізація розуміється в широкому сенсі слова – як еволюційна зміна суспільства. У цьому зв'язку можна виділити демосоціальну, економічну, політичну, духовну модернізації. Цивілізаційна модернізація – це процес вдосконалення даної цивілізації в результаті появи нового цивілізаційного лідера, проекту, інституту, відповідального, з одного боку, зовнішнім викликам, а з іншого боку, архетипам колективного несвідомого народу. Таким чином, цивілізаційна модернізація – це конфлікт між старим і новим світоглядом, ментальністю, інститутами, способом життя людей. Найважливішою ознакою економічної формації, що виникла і розвивається в Європі, є модерність, тобто здатність до перманентної модернізації. Це унікальна риса економічної (і змішаної) формації, що виникла при специфічних умовах і більше не повторюється. Країни з політичною формацією займаються наздоганяючою модернізацією, запозичуючи в процесі соціальної гібридизації та випередивши у Заході їх нову техніку і соціальні інститути.

Соціальна сфера є підсистемою національної економічної системи, яка охоплює явища, процеси, види діяльності й об'єкти, що стосуються забезпечення життєдіяльності суспільства, людини, задоволення її потреб, інтересів.

Соціальна політика – це діяльність держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства, усунення негативних наслідків функціонування ринку, забезпечення соціальної справедливості й соціально-політичної стабільності у країні. Соціальна політика є системою правових, організаційних, регуляторно-контрольних дій держави з метою узгодження соціальних цілей з цілями економічного розвитку [2, 24].

При практичному здійсненні соціальної політики держава виявляється перед дилемою. З одного боку, необхідно фінансувати заходи соціального захисту, з іншого – потрібні витрати на стимулювання підприємництва та вдосконалення інфраструктури з метою забезпечення економічного зростання. Буржуазна держава підпорядковується вимогам мобільності капіталістичного розвитку, збереження умов стабільності суспільства. Державні чиновники розуміють, що втручання в систему розподілу соціальних виплат (компенсацій) з метою її коригування тільки тоді не викликає відповідної реакції з боку привілейованих груп, коли воно (втручання) здійснюється за рахунок приросту суспі-

льного продукту і не зачіпає розподілу вже наявного багатства. В іншому випадку, це може викликати серйозні соціальні конфлікти і потрясіння, які загрожують розвалом держави.

Метою статті є окреслити необхідність процесів модернізації в національній економіці, які, в першу чергу, здійснюють позитивний вплив на соціальну політику.

Аналіз джерел літератури: Основні аспекти даної проблематики ґрунтуються на наукових працях та розробках таких вітчизняних вчених, як Храбрової Н.І., Веклича О.О., Мельника Л.Г., Сянкевич І.М., Матвієнко В.Я., Кривенко Л.В. та ін..

Викладення основного матеріалу. Розвиток, прогрес будь-якого суспільства неможливий без активізації діяльності людини. Такій активізації сприяють багато факторів, однак вирішальним була і залишається соціальна політика, її визначеність, ступінь розвитку і ефективність реалізації.

Феномен «соціальна політика» не має в сучасній, в тому числі й вітчизняній науці більш-менш усталеного визначення. Часто її ототожнюють із «соціальною сферою», «гуманітарною політикою» і навіть «соціальною роботою», хоча вона має суттєві відмінності й особливості. З багатьох відомих визначень найбільш поширеним і вдалим вважається таке: «Соціальна політика – це діяльність держави з управління розвитком соціальної сфери суспільства, спрямована на задоволення інтересів і потреб населення» [3, 141].

Позитивно те, що в сучасній Україні соціальна політика дедалі більше розглядається і практикується як важливий елемент саме економічної стратегії державотворення, що цілком відповідає міжнародним стандартам. Це природно, бо вирішення корінних соціальних проблем – необхідна умова стратегії стабільного, сталого розвитку конкретної людини, суспільства загалом.

До основних завдань соціальної політики незалежно від суті, характеру і особливостей суспільства належать підвищення добробуту, поліпшення умов праці і життя людей; забезпечення в усіх сферах суспільних відносин принципу соціальної справедливості; зближення класів, соціальних груп і прошарків суспільства; поліпшення національних відносин та ін.

Соціальна політика має свої елементи (складові), основні з них – соціальне забезпечення, соціальне управління, соціальна робота і соціальний захист. Серед напрямків функціонування і реалізації соціальної політики виокремлюють власне два головних – соціально-демократичний і ліберальний, кожен з яких має відповідний характер, мету, зміст, специфіку й особливості практичної реалізації.

Вирізняють такі основні принципи, на яких базується соціальна робота: надання соціальної допомоги людині незалежно від її віку, національності, походження, соціального статусу, сфери зайнятості, місця проживання, релігійної незалежності; диференціації та індивідуалізації в соціальній роботі, які передбачають врахування у виховній роботі рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку дітей і молоді, стимулювання їх активності, розкриття творчої індивідуальності кожного; інтеграції, який передбачає взаємодію зусиль усіх соціальних інститутів, зацікавлених у продуктивному процесі соціалізації особистості; адаптації, що визначає особливості залучення різних категорій молоді до соціально значущої діяльності; узгодженості короткотривалих і довготривалих перспектив соціалізації особистості. Це взаємодія заходів державної та особистісної програми фізичного, культурного, освітнього та психічного розвитку; комплексного підходу, тобто використання широкого спектра прийомів і засобів розв'язання проблем соціалізації кожної особистості державними, громадськими, приватними установами та організаціями.

Категорія «соціальні зміни» має чітко визначений зміст, що дає змогу виділити соціальні зміни як різновид суспільної динаміки. Ця категорія фіксує не будь-які зміни в тих чи інших суспільних сферах, а лише ті, що створюють у часі якісно різні стани соціальної взаємодії на рівні соціальних систем, соціальної стратифікації, соціальних інститутів, соціальних організацій чи будь-яких інших об'єктів, що відповідають предмету соціології. Сучасні соціологічні теорії соціальних змін залежно від інтерпретації головних чинників можна досить умовно поділити на три різновиди: соціокультурні теорії – пов'язують соціальні зміни з динамікою духовної сфери суспільства (система цінностей, ідеології, способи накопичення та поширення знань, світоглядні орієнтири, наука і т. ін.); технологічні теорії – виводять зміст та спрямування соціальних змін з особливостей техніко-технологічного розвитку матеріального виробництва. Такі теорії особливо поширилися на перших стадіях сучасної науково-технічної революції; соціально-економічні теорії – намагаються пояснити соціальні зміни через встановлення змісту взаємодії економічного базису та надбудови. Незважаючи на те, що ці теорії досить часто відтворюють реальні риси зумовленості соціальних змін, повного їх пояснення вони не дають [4, 121].

Структурні зміни, тобто зміни у взаєморозміщенні елементів соціальної системи. Наприклад, економічні реформи, процеси приватизації в українському суспільстві спричинилися до появи нових соціальних груп і до якісної зміни старих, тобто соціальна структура зазнала структурних змін. Такі

зміни можуть мати як кількісний (зміна чисельності і т. ін.), так і якісний (поява нових спільнот) характер.

Процесуальні зміни, тобто зміни в характері взаємодії певних елементів соціальних систем. Коли ми фіксуємо виникнення соціальних суперечностей у взаємовідносинах якихось спільнот або появи конкуренції між товаровиробниками, то саме це є виявом процесуальних змін. Функціональні зміни фіксуються як зміна одного з інституалізованих стандартів поведінки окремих елементів соціальних систем у конкретних ситуаціях реалізації соціальних функцій. Наприклад, реалізація в Україні стратегії дерегулювання підприємницької діяльності передбачає певні обмеження контрольних повноважень багатьох органів державної влади, що є саме функціональною зміною у діяльності цих соціальних інститутів. Мотиваційно-ціннісні зміни відбуваються у сфері суб'єктивної регуляції соціальної поведінки і виявляються у динаміці потреб інтересів, мотивів, настанов тощо. Такі зміни мають особливе значення, оскільки будь-які інституційні перетворення (керовані або стихійні) мають супроводжуватися змінами в механізмах суб'єктивної регуляції соціальної поведінки. Наприклад, дослідження промислових соціологів довели, що успіх технологічних або організаційних нововведень значною мірою залежить від наявності адекватних змін у мотивації працівників, їх суб'єктивній орієнтації на прийняття цих нових стандартів діяльності. Інший підхід базується на виділенні тих сфер суспільного життя, де такі зміни локалізовано. Відповідно можна виділити такі різновиди соціальних змін: соціально-економічні, соціально-технологічні, соціально-політичні, соціально-правові, соціокультурні і т. ін. Специфічним різновидом соціальних змін є соціальний розвиток.

Соціальна модернізація може відбуватися двома шляхами. Перший називають органічною модернізацією, оскільки суспільні зміни зумовлені переважно внутрішніми чинниками, тобто модернізація є логічним наслідком певних тенденцій розвитку країни. Особливістю такого шляху є те, що органічна модернізація починається з поступової зміни цінностей, культурних стандартів, світогляду. Тобто, перш ніж модернізація стане реальністю, має бути усвідомлена потреба у відповідних їй змінах, мають сформуватися ціннісні підвалини нового типу соціальних відносин. У сучасних умовах такий шлях модернізації не є типовим. Під впливом економічних та політичних змін починає змінюватися соціальна система, ціннісна структура суспільства. Вітчизняна історія ХХ ст. знає спроби проведення такої модернізації.

Причинами неспівпадінь економічного і соціального розвитку сучасної національної економіки є: неефективна соціальна сфера; фіскальний характер фінансування соціальної сфери; відсутність діючого ринку праці; неефективна структура доходів населення.

Особливе місце в соціальних процесах модернізаційної політики займають «соціальні технології». За місцем соціальних технологій, яке вони займають в суспільстві, їх можна розглядати як: 1) соціальні процеси, тобто цілеспрямовані зміни соціальних явищ у просторовому і часовому вимірах; 2) соціальні інститути, тобто як раціональні форми організації сумісної діяльності людей; 3) соціальні системи, тобто цілісні соціальні структурно-функціональні утворення; 4) соціально-перетворювальну діяльність, спрямовану на перетворення соціальних об'єктів з боку її суб'єктів. Соціальні технології, поєднуючи в собі зазначені аспекти, є своєрідним конгломератом даних сутностей. Проте поряд з цим можна вести мову про домінування в суспільстві того чи іншого вектора сутності соціальних технологій [5, 165].

Зазначені теоретичні установки дозволяють впровадження соціальних технологій, які охоплюють весь комплекс соціально-технологічних і організаційно-технічних заходів, а також прийнятих техніко-економічних, управлінських рішень, спрямованих на перетворення соціальних об'єктів. Цей процес спрямований на переведення теоретичних концепцій відносно відтворення соціальних характеристик, відносин і параметрів на мову практичних дій, а також на пошук певного компромісу між соціальними технологіями та оточуючим їх середовищем. Розглядаючи показники сталого розвитку торгівлі та чинники, що справляють вплив на його формування, важливо обґрунтувати принципи формування стратегії сталого розвитку підприємства, виявити пріоритетні цілі та розробити методи їх досягнення. При визначенні принципів формування стратегії сталого розвитку важливе значення має гармонізація використання економічних, трудових і матеріальних ресурсів з орієнтацією на безперервне підвищення соціальної ефективності. Торгівля, орієнтуючись у своїй діяльності передусім на інтереси споживача, вирішує багато соціальних завдань, включаючи задоволення соціальних потреб і зниження соціальної напруженості суспільства. Економічний стан розвитку суспільства визначає пріоритетність окремих напрямків формування стратегії сталого розвитку, які базуються на конкретних принципах [6, с.251].

Висновки. Наслідком реалізації ефективної соціальної політики стають прогнозовані соціальні зміни, які закріплюються в нових соціальних стандартах. Об'єктом соціальної політики є суспільство

в цілому, соціальні групи і верстви, а також окремі індивіди, які виступають споживачами соціальних послуг та одержувачами соціальних трансфертів. Головним суб'єктом соціальної політики виступає держава, яка формулює загальну концепцію і основні напрямки реалізації соціальної політики, забезпечує її законодавчу та правову базу. Поряд з державою у вирішенні соціальних проблем беруть участь окремі підприємства і фірми, громадські, політичні та профспілкові об'єднання, благодійні організації, приватні особи.

Політика і діяльність владних інститутів в Україні продовжують стару радянську традицію державного управління, при якій соціальна сфера займала підлегле становище по відношенню до економічного напрямку діяльності Уряду та державних установ.

Традиційне державне розуміння відносить до власне соціальної політики досить обмежене коло питань - людські ресурси, грошові доходи і заробітну плату, ринок праці, соціальне страхування і пенсійне забезпечення, соціальний захист та інші проблеми. З іншого боку, в суто економічних програмах потрібно дотримуватися і посилювати їх «соціальну спрямованість».

Список використаних джерел:

1. Головатий М.Ф., М. П. Лукашевич, Г. А. Дмитренко та ін. – К.: МАУП, 2004. – 368 с.
2. Кривенко Л.В. Системна парадигма соціальної безпеки на різних рівнях суспільної ієрархії // Механізм регулювання економіки, – 2011, № 2 – С.34.
3. Матвієнко В. Я. Соціальні технології. – К.: Українські пропілеї, 2001. – 446 с.
4. Подшивалкина В. И. Социальные технологии: проблем эффективности и практики. – Кишинев: Центр. типография, 1997. – 352 с.
5. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Теория социальных технологий: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2004. – 608 с.
6. Гончаров Д.В.Гоптарева И.Б. Политическая модернизация и современные политические системы // Введение в политическую науку.– М., 1995.– С.168.